

“
***‘Ik ben als
pastor het
afvalputje’***”

Tekst: Lisette Thoof
Beeld: Aya Musa

‘Giet je verhaal maar leeg in mij’

In zijn jonge jaren hield hij experimentele diensten met popmuziek. Nu zet hij zijn kaarten op de mystiek. In zijn nieuwste boek ‘Vlammend Paradijs’ vertelt predikant Wim Jansen (63) meeslepend over zijn wilde jeugd in Zeeland en zijn volwassenwording.

Wat een prachtig boek. Maar wat een onmogelijke kerel! Een lastige, luie student, een twijfelende vrijer die geen kleur bekent en zijn geliefde aan het lijntje houdt... Dat moet me toch van het hart als ik tegenover Wim Jansen zit in de conistoriekamer van de zestiende-eeuwse Waalse Kerk in Delft. De kerk waar Willem van Oranje kerkte. En waar de auteur twee dagen per week werkt als vrijzinnig predikant en pastor. Jansen lacht. “Veel mensen die mij toen kenden en het boek gelezen hebben, zeggen nu: ‘O, was dat het? Wij dachten gewoon dat jij een klootzak was, een *player*’.”

En wat was het, met die getourmenterde jongeman?

“Vrijheidsdrang. Het zoeken naar het wezenlijke, het vermoeden dat het wezenlijke ergens was, en weten dat het niet was op school, niet bij het conformisme om me heen. Bij alles wat me weerhield om dat wezenlijke te vinden,

dacht ik: sodemieter op! Ik praatte er met niemand over want ik had het gevoel dat niemand me begreep. Er was ook ergernis over domheid, oppervlakkigheid, botheid – dat heb ik nog. En misschien nog wel het meest: het gevoel dat ik een fuik in zou zwemen en nooit meer terug kon wanneer ik serieus werd. Het burgerlijk bestaan met verplichtingen en beperkingen beangstigde me enorm. Want ik had een ideaal van puurheid.”

Waar had u dat gevonden?

“Nergens. Op de barricaden staan vond ik zinloos, want dat speelde zich ook af binnen dezelfde cultuur. Ik moest het daarbuiten vinden. Ik was een radicale cultuurpessimist en in wezen ben ik dat nog: ik heb weinig fiducia in onze cultuur. Ik leef dankzij deze cultuur, ik ben een keer gedotterd, ik neem medicijnen, dus ik dank mijn leven eraan. Maar toch: zoals wij omgaan met het leven, met de aarde, met elkaar, vooral die gerichtheid op geld als doel – dat kan niet de bedoeling zijn. Het is een kaartenhuis en het kan zo in elkaar donderen. Van karakter ben ik een optimist, ik geloof dat het goed komt, maar niet met deze cultuur. Je ziet de voortekenen al.”

Zo liefdevol opgevoed en dan toch zo'n Sturm-und-Drang-periode?

“Ik denk juist daarom. Simone Weil schrijft over liefde als de grote afwezigheid van God. De grootste vorm van liefde is dat je mensen laat betijen, laat gaan, de ruimte geeft, in het vertrouwen

dat het ook weer op zijn pootjes terecht komt. In het pastoraat noemt men dat: het heilzame van pastorale afwezigheid. Ik snap dat. En mijn ouders hadden het heel sterk bij mij, als jongste. Dat liefdevolle maakte juist dat ik volop kon uit-eteren.”

En uiteindelijk zei uw vader tegen u: ‘Neem je verantwoordelijkheid voor je meisje’ – en u ging naar haar terug.

“Ze reageerde ongelooflijk laconiek, zo van: hè hè, daar ben je eindelijk. Ze had een soort oervertrouwen. Dat heeft ze nog, die innerlijke rust. Ik koos dus voor een leven met huwelijk, baan, kinderen, maar ik hield wel een soort scepsis, een licht cynisme, en het verlangen bleef: ik wilde meer voor mensen betekenen. Daarom ben ik later theologie gaan studeren. ’s Morgens om kwart voor zes op en tot kwart voor acht Hebreeuwse rijtjes, en dan naar school.

Het pastoraat vind ik het mooiste wat er is. Als iemand mij zijn verhaal vertelt, vind ik dat elke keer weer een soort wonder. Ik hoef het niet op te lossen... Ik ben het afvalputje, giet je verhaal maar leeg in mij. Ik heb zelf ook veel afval moeten dumpen. Het maakt de drempel lager als je weet dat je iemand tegenover je hebt die ook niet smetteloos is.

En ik houd graag een verhaal. Preek vind ik een rotwoord, ik zeg liever meditatie. Maar het ambacht is er niet anders om: je hebt een groep mensen voor je, en je vertelt een verhaal. Van binnenuit. Je moet niet al te grote pretenties hebben, maar misschien worden de mensen ➔

geraakt. Fantastisch om te doen. Net als onderwijzen. Geef mij een groep en een mooi verhaal, en ik ga los. Maar er is ook een andere kant: het devote, daar heb ik ook iets mee. Stilte creëren.”

U bent een groot liefhebber van mystiek? Hoe kwam u daarbij?

“Dat is er altijd geweest. Toen ik zeventien of achttien was heb ik een interview gehouden met Hans Andreus, mijn lievelingsdichter, voor de schoolkrant. Hij was net de mystiek aan het ontdekken: het Licht. En hij had het over de eenwording met God, samensmelting. Ik herkende het overal, in de poëzie van Achterberg, op een andere manier bij Roland Holst.

In de jaren negentig werd het urgent voor mij. Daar heb ik ook een boek over geschreven: *Het geheim van de lieflijkheid*. Een van onze kinderen maakte een moeilijke periode door; het was een rottige tijd, ik voelde me machteloos, kon mijn kind niet bereiken. Ik had het hartstikke druk in mijn werk in Enschede als predikant en met de combinatie popmuziek en geloof. Daar had ik ook een boek over geschreven, ik gaf er lezingen over en kwam op tv. Ik ging er zo in op, vooral in de vorm – theater en popmuziek gaat allemaal om vorm – dat ik van mezelf vandaan raakte. Ik was rationeel bezig, à la Kuitert, om alles te ontmantelen: dit geloof ik niet meer, dat niet meer – en je weet niet meer wat je nog wel gelooft. Waarom zou je het nog doen? Voor louter humanisme heb ik geen kerk nodig.

Toen heb ik de mystiek aan den lijve ontdekt. Heel basaal – we hadden in Enschede een rooms-katholiek gebouw dat we huurden, en daar was zo’n hoekje, een Mariakapelletje, waar ik wel eens ging zitten en een kaarsje brandde. En dat deed me wat. Ik voelde opeens: hé, wat heb ik dat lang verwaarloosd, dat stil zijn en voelen.

Rust, stilte, lieflijkheid, iets zoets – het valt niet uit te leggen, alleen aan mensen die het kennen. Dat was ik kwijt geweest en het kwam weer terug. Dat hele intense gevoel: er is meer dan ik, er is een laag in mij waar ik niet bij kan, maar die mij troost en inspireert, een

‘Voor mij is God nooit een wezen buiten mijzelf geweest’

Paspoort

Wim Jansen (1950) groeide op in Zeeuws-Vlaanderen, in het gehucht Paradijs, op een boerderij die langzaam maar zeker werd omringd door chemische industrie. Hij volgde de kweekschool en werd onderwijzer, studeerde daarna parttime theologie in Brussel en werd na een extra studiejaar in Kampen in 1990 predikant.

Hij is getrouwd met Eliane (in zijn boek noemt hij haar Naomi, de lieflijke) en heeft vier kinderen en vier kleinkinderen. Tegenwoordig is hij predikant van de vrijzinnige Koorkerkgemeenschap in Middelburg, waar hij 'atheïstisch dominee' Klaas Hendrikse opvolgde, en van de vrijzinnig hervormden in Delft. Ook is hij in te huren voor spirituele rituelen via de organisatie 'Rent-A-Priest'. Jansen schreef o.a. *Popmuziek en geloof*, *Voorbij de leegte*, *Waar ben je nu? – over de dood van onze dierbaren*, en twee autobiografische boeken: *Boerenkind* en, recent verschenen, *Vlammend Paradijs* (Skandalon, 216 blz., € 18,50).

laag van pure goedheid, waarin je alles kunt loslaten. Want ik zat propvol met zorgen.

Daarna kwam ik in een retraite in aanraking met mediteren – een eyeopener. Ik ging naar Zundert, naar de trappistenabdij Maria Toevlucht, daar doen ze ook aan zen. En ik ben erover gaan lezen. Je moet het oefenen, maar dat loslaten van je gedachten, dat is een sabbat voor je hersenen. Je gedachten gaan door, maar je zegt tegen jezelf: nee, laat maar gaan. Niet pakken die gedachte, niet opvretten. Ik doe het nog steeds, met groepen in de kerk en elke dag thuis. Het is bij me, altijd.

Er is een onderstroom, een kracht in het universum, en die gaat door. Jij hebt daar deel aan, maar meer ook niet – je hoeft het niet allemaal zelf te doen. Dat is voor een rusteloze doener zoals ik vrij belangrijk.

Ook een aanleiding voor de mystiek is voor mij de link met erotiek. Neem het beroemde beeld dat Bernini maakte van Theresia van Avila in extase dat je in Rome kunt zien. Dat is gewoon een erotisch beeld. Voor de middeleeuwse mystica's, Mechteld van Magdenburg, Gertrudis de Grote, Hadewijch is het duidelijk dat Jezus hun minnaar is, hun bruidegom. Daar geef ik lezingen over: dat lijntje vanuit de erotiek naar God. Die vanzelfsprekende verbinding.”

Hoezo vanzelfsprekend? Voortplantingsdrift is toch niet hetzelfde als de mystieke liefde?

“Niet alle erotiek is mystiek. Alleen bezielde erotiek, erotiek die een transformatie heeft ondergaan. Er is ook erotiek die bij het hebbelijke blijft, het driftmatige. Maar erotiek heeft een dimensie die openingen biedt naar de mystiek. Dan is het bezielde erotiek en dat is een proces. Vergelijk het met eten: je kunt bestiaal vreten, jezelf volstoppen en het is nooit genoeg. Maar je kunt het ook zo transformeren dat het een verfijnd diner is waar het gaat om de communicatie. Ga je nog een stap hoger, dan is het bijna geen eten meer maar zo verfijnd en vergeestelijkt als de hostie. Dat is met erotiek ook. Het wordt zo ijf dat het andere wegvult.”

Dubbele vreugde

Het is natuurlijk mooi als we elkaar oproepen tot mededogen. Wat jij niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander niet. Compassie valt gewoon te oefenen, zo leert het boeddhisme ons. Net zoals je etudes op de piano studeert, zo kun je ook je warme hart trainen.

'Tonglen', ook wel 'metta meditatie' genoemd, is bijvoorbeeld zo'n rekstok voor het hart: tijdens je inademing neem je het leed van bijvoorbeeld je naaste op je en terwijl je uitademt, geef je die persoon alle liefde en tederheid van de wereld. Niks mis mee. Maar wat misschien nog wel moeilijker en uitdagender is, is je te bekwamen in het voelen van medevreugde. Wat jij wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander.

Medevreugde als tegengif tegen jaloezie. De grote gunfactor dus. Dat je zelf iets heel graag wilt hebben of kunnen, en overloopt van plezier dat degene naast je de gelukkige is. Op dit moment word ik wel heel bijzonder uitgedaagd om me te bekwamen in die kunst. Ik zie inmiddels

al haast groen van medevreugde. Pal voor mijn neus staan zo'n twintig musici te swingen. Leden van de Nederlandse Bachvereniging die hun publiek laten horen en zien hoe Bach met zijn troostende noten nota bene de dood omarmt. 'Ich steh' mit einem Fuss im Grabe' heet een van de cantates over doodsverlangen, maar de zanger, blazers en strijkers juichen en dansen alsof het dak van de Naardense kerk moet.

Wat is hier nu precies zo ontroerend aan? Is het de muziek zelf? Of vooral het vakmanschap van de uitvoerders? Ja, meesterschap is altijd meeslepend. Of het nu de tongpunt van een geconcentreerde chirurg is, of die van een uitstekende inbreker, de overgave van een vakman laat me nimmer onberoerd. En als vaklieden dan ook nog met z'n allen zijn, dan komen kundigheid, concentratie, overgave en nabijheid samen. Dan blijkt er eenvoudig geen plaats meer voor jaloezie, omdat de lol zo hoog oploopt. Hier in die prachtige kerk in Naarden is er ineens geen zij tegen wij meer. Podiumdieren en publiek worden een en juttten elkaar op. Medevreugde oefenen blijkt helemaal geen onhaalbare opgave te zijn. Het is verleidelijk logisch. En als ik zo om me heen kijk, word je er niet groen van maar juist roze. Blozend en blij. Gedeelde vreugde is dubbele vreugde.

Annemiek Schrijver is journalist en presentatrice bij de IKON.

U pleit voor *anatheïsme*, las ik. Wat is dat? "Ik pleit vooral tegen de oude indeling in theïsme en atheïsme. Daar ben ik heel erg klaar mee. Dat eindeloze misverstand. Henny Vriente die bij *Zomergasten* een fragment laat zien uit de film *Into Great Silence* over de kartuizers en dan zegt: 'Dat vind ik zo prachtig, dat raakt me zo. Maar ja, ik kan er verder niks mee want ik geloof niet in God.' Dan denk ik: wat zonde nou! Hij laat zich dat rijke gevoel afpakken door een rationele constatering volgens het oude schema: God als een wezen buiten mij, dualistisch. Het theïstische godsbeeld. En hij vindt zichzelf atheïstisch. Ik vind dat een zinloze opdeling. Je ziet dat mensen zich gaan bewijzen, zoals de filosoof Herman Philipzen: 'Kijk mij eens atheïst zijn'.

Voor mij is God nooit een wezen buiten mij geweest. Het is een kracht diep in mezelf – geef er maar woorden aan. Ik noem het toevallig God, maar een ander noemt het Licht, zoals Hans Andreus. Of Systeem, zoals Leo Vroman. Of de Tao. Of de Bron.

De Amerikaanse theoloog Richard Kearney schreef een boek met de titel *Anatheïsme, Returning to God after God*. Wat hij zegt, is: ieder mens, of hij zich nou humanist noemt of boeddhist, heeft te maken met dingen die hem te boven gaan, die hem raken. Veel niet-gelovigen hebben misschien wel een intenser beleving dan gelovigen. De een noemt dat God, de ander niet. Net wat je wilt. 'God' is niet een eigenstandig begrip, maar een soortnaam."

In de moderne theologie wordt dat vaak horizontaal gedacht: God is de liefde die in mensen zit.

"'God gebeurt tussen mensen'. Overigens is dat ook al een enorm mysterie – wat er tussen mensen gebeurt. Maar ik neem er geen genoegen mee. Zo'n God zou sterven op het moment dat de mensen sterven. Voor mij is het groter dan dat. Het mooie van de postmoderne mystiek is: eindelijk mag het eens een keer én-én zijn. We zitten nog in dat scholastieke of-of systeem: als dit waar is, kan dat niet waar zijn. Maar het is en-en. Is God buiten mij? Ja. Is God binnen mij? Ja,

ook. Ik ben in God en God is in mij. Ik ben in God zoals een embryo in de schoot van zijn moeder: één met moeder, en toch tegelijkertijd ook iemand anders."

Dus die tweespalt in uw ziel is er nog steeds – tegelijk mysticus en cultuurpesimist?

"Ik kan het beter hanteleren, maar ik lijd wel aan de wereld. Ik begrijp ook heel veel niet. Ik verlang altijd naar de zomer, naar licht, en ik ben jaloers op mensen die in een warm klimaat wonen. Dan zie je die beelden uit het Midden-Oosten en die mensen zitten mekaar te martelen en dood te schieten en het gaat maar door, decennia lang... Soms zit ik vloekend voor de tv! Het verbijstert me elke keer weer, ook de platheid in tv-programma's, de toenemende oppervlakkigheid, het consumptisme. Maar natuurlijk heb ik mensen ook lief. En ik ben een intense levensgenieter. Numineuze momenten heb ik vaak. Ik zoek ze op, zoals een bij weet waar de honing zit, zo weet ik waar ik moet zijn. Ik woon vlakbij de boulevard in Vlissingen en ik weet: als ik bij zonsopgang bij de trap kom en ik zie het licht boven de zee, dan verandert er iets in mij." ●

